

Aanleiding voor dit verhaal

“Teruggaan naar het plekje grond waar eens mijn wiegje stond”: mensen vinden dat leuk en gaan af en toe naar hun geboortehuis, naar de straat waar ze geboren zijn, waar ze vroeger gewoond, gespeeld en geleefd hebben.....

Soms bestaat dat huis niet meer, is het afgebroken of heeft het plaats gemaakt voor nieuwbouw: dan is er weinig affiniteit.

Soms, zoals in mijn geval, is het niet alleen het geboortehuis dat er niet meer is, ook de huizen van de burens staan er niet meer..... zelfs de hele straat is weg; de straatnaam is uit het stratenregister van onze stad verdwenen.

Zo'n straat is de Alsteedsestraat, waar ik geboren ben en het een en ander meegemaakt heb.

Ligging en naamgeving van de straat

Alsteedsestraat is een straatnaam met een heel lange geschiedenis. Het begin en het einde van de straat liggen nog op dezelfde plek als vroeger, alleen wel met andere straatnamen.

De straat begon op het kruispunt “De Klomp”; daar, net buiten de Eschpoort, begonnen drie straten: linksaf de “Oldenzaalse straat”; rechtuit de “Straatweg naar Gronau” en rechtsaf de “Alstätterweg, de weg naar Alstätte. Deze straatnamen komen al voor op een oude stadsplattegrond uit 1811.

Deze “Alstätterweg”, later Alsteedsestraat, liep – soms rechtuit, soms met bochten – dóór tot op het einde van het grondgebied van de Stad Enschede, bij de grens met de Gemeente Lonneker, daar waar nu de Beltstraat op de Kuipersdijk uitkomt.

De gemeente Lonneker had kennelijk niet zo veel met Alstätte; nee, die vonden het belangrijker dat die straat leidde naar de buurtschap “Sanders Küper” (gelegen bij de grensovergang in wat nu de Knalhutteweg heet). Lonneker noemde de straat dus de “Kuipersdijk”; die liep helemaal door tot de grens met Duitsland. “Knalhutteweg” kwam pas later als naam voor het gedeelte vanaf de splitsing van de Kuipersdijk en de Buurserstraat. Dat was toen dat gebied Gemeente Enschede was geworden.

Nog wat meer over de naamgeving van de straat in de geschiedenis:

in de Alsteedsestraat werd in 1738 een “kalanderij” gesticht (een “fabriek” voor het glad en glanzend maken en veredelen van weefsels). Daardoor werd de straat in de volksmond ook wel “Kalanderstraat” genoemd en werden die twee straatnamen door elkaar gebruikt. Nog in 1862 wordt in een ooggetuigenverslag van de grote stadsbrand door de schrijver (A.J. Elderink) vermeld..... “dat de brand begonnen is in een pand aan de Alsteedsche- of Kalanderstraat”. Iets verderop in dat verslag meldt hij, dat dankzij de windrichting ten tijde van de stadsbrand, de Alsteedsche straat gespaard bleef. Dus toen al was er kennelijk onderscheid tussen twee stukken Alsteedsche- en Kalanderstraat. Hij doelde daarbij op het feit dat wat later ook officieel “Kalanderstraat” ging heten, geheel door het vuur verwoest werd, maar dat het andere stuk dankzij de windrichting gespaard bleef. In dit verband is ook een andere opmerking in hetzelfde verslag interessant, (omdat het óók met naamgeving te maken heeft): .....“Mocht de Oostenwind nog draaien, dan was nog voor de Alsteedsche straat eene groote beschutting “Den Mooien Hof” die daarvoor lag. De “Mooien Hof was een eikenbosch met hoogopgaande boomen”. Daardoor heeft later de enige zijstraat van de Alsteedsestraat van toen de naam Mooienhofstraat gekregen, en nú de straat die vanaf het H.J. van Heekplein zuidwaarts loopt tot en met het V & D-pand en daar linksaf gaat (over wat vroeger het laatste stuk van de Alsteedsestraat was) en uitkomt op wat nu Oldenzaalsestraat heet.

Nog een paar slotopmerkingen over de straatnaam:

- het eerste gedeelte van de Alsteedsestraat vanaf kruispunt “De Klomp” tot aan de Willemstraat kreeg pas, bij Raadsbesluit dd 27 april 1899, officieel de naam Kalanderstraat; in hetzelfde Raadsbesluit werd voor het stuk “vanaf de Willemstraat lopend in zuid-westelijke richting tot de Kuipersdijk” de naam Alsteedsestraat definitief vastgesteld.
- Vreemd genoeg heeft de Alsteedsestraat ook nog “Watersteeg” geheten. In het raadsbesluit (Oud-Enschede, 14 augustus 1889) wordt voor de herkomst van deze benaming geen verklaring gegeven..... “Men mag aannemen dat hier de naam aan een of andere vorm van watervoorziening – wellicht een pomp of put – is ontleend”.....
- Bij navraag bij de gemeente Ahaus, waar Alstätte tegenwoordig onder valt, blijkt er in Alstätte nooit een straatnaam “Enschederstrasse” bestaan te hebben, zoals bijvoorbeeld Oldenzaal en Hengelo wél een “Enschedesestraat” hebben en Gronau een “Enschederstrasse”! !

Ter afsluiting van dit verhaal over de ligging van de Alsteedsestraat: zou u, als lezer dezes, in de huidige situatie als het ware door de Alsteedsestraat (tóen en nú) willen lopen, begin dan uw wandeling bij “De Klomp”, volg de loop van de Kalanderstraat tot aan het H.J. van Heekplein; steek daar schuin naar links over en loop dóór het winkelpand van BCC / Perry Sport; houd, als u eenmaal binnen bent, rechts aan tot en met de achtergevel van de winkel en sla rechtsaf en loop dan in een rechte lijn over het daarachter liggende “expeditie-terrein” naar de hoek van Mooienhof met de Kuipersdijk. Over dit gedeelte van de Alsteedsestraat (vanaf de voorgevel van BCC / Perry Sport tot aan de hoek met de Kuipersdijk) gaat het, als ik het hierna over “mijn” straat heb.

Bebouwing van de straat: oude / nieuwe panden

Uit het voorgaande is al duidelijk geworden dat bij de stadsbrand van 1862 de huizen aan de Alsteedsestraat voor het vuur gespaard bleven. De straat was dus een mix van (soms héél) oude en nieuwere huizen. In het Stadsarchief heb ik daarover informatie ingewonnen en gekregen: ik kreeg een overzicht van alle door B&W verleende bouwvergunningen in de periode vanaf 1862 tot 1920 voor nieuwbouw of verbouwing van panden in de Alsteedsestraat. Ik kreeg alle daarop betrekking hebbende bouwtekeningen en beschrijvingen ter inzage: een dag lang in dat materiaal snuffelen leverde een hoop interessante informatie op over allerlei panden die ik gekend heb.

We mogen er globaal van uitgaan dat panden die niet voorkomen in genoemd overzicht, ofwel van vóór 1862 zijn ofwel van ná 1920.

De bijgevoegde foto's (uit het Stadsarchief) geven een goed beeld van de loop van de straat: beide laten de oneven kant van de straat zien:

De ene, in 1940 genomen vanaf de hoek van de Alsteedsestraat met de Kuipersdijk, toont de panden vanaf de bloemenwinkel van Kleistra (nog net zichtbaar!) tot en met het huis van Josua (Joop) de Winter en Saartje Levij.

De andere foto, uit 1953, genomen vanuit de Willemstraat, – dóór het al in afbraak zijnde winkelpand van Schoo héén – laat de rest van de Alsteedsestraat zien, ook weer tot en met het huis De Winter.

(Deze laatste foto maakt duidelijk dat de afbraak t.b.v. de aanleg van “de boulevard” al in volle gang is: aan de “overkant” is al een hele rij panden weg, vanaf nr. 1 tot en met

nr. 11; aan de “even” kant is zo te zien alles al weg).

Ik zal nu iets meer in detail een beeld geven van de bebouwing, ook weer aan de hand van een foto hiernaast: deze is gemaakt in 1940, aan het eind van de Kalandersstraat (ongeveer op de plek waar nú de zaak van Miss Etam zich bevindt).

Rechts is het reclamebord voor “North State”-sigaretten te zien; dit zat aan de gevel van de tabakswinkel Kippers, op de hoek van Kalandersstraat en Willemstraat. Aan de overkant de Uitleenbibliotheek van Stuiver en links daarvan een groot, nieuw winkelpand, gebouwd in 1935/36, ook Willemstraat. In dit pand de Fournitureenzaak van Wagelaar (borduurmaterialen, handwerkzijde, garens en band e.d.). De rest van dit complex is de meubelzaak van Schoo. De gevel van dit grote pand volgt de bocht naar het rechte stuk van de Alsteedsestraat.

Niet zichtbaar op deze foto zijn een aantal winkelpanden, schuin tegenover de furnituurenwinkel, de Groente- en Fruitzaak van Meijerman, de rookwareenzaak van Bennink, de Drogisterij van Scholten/v.d. Wilk en de Slagerij van Kieskamp. (Pas bij het “speurwerk” naar de geschiedenis van de Alsteedsestraat ontdekte ik dat laatstgenoemde winkelpanden niet bij de Alsteedsestraat hoorden (wat ik altijd gedacht had) maar genummerd waren als behorende bij de Willemstraat, behalve de slagerij Kieskamp: die had huisnummer 1 aan de daar beginnende Beukinkstraat.

Oók niet op deze foto zichtbaar bevinden zich, links van het wél zichtbare huis, vier panden: op Alsteedsestraat nr. 1 het Café “t Tönneke” (café met daarachter een kegelbaan) op de hoek van Alsteedsestraat en Berkenkamp; verder nog een herenkapper en een loodgietersbedrijf; op nr. 7 (wél zichtbaar) een héél oud pand van de heer Spits, een koopman. Zijn huis werd in de loop van de oorlog een bouwval.

Daarnaast een rij “hoge” panden (nrs. 9 t/m 13) die eind 20-er/begin 30-er jaren gebouwd zijn, dus nieuwere huizen. Daarin een aannemer(Kemper) en een groothandel in schoenen (Emmink) met zijn magazijn. (Dit magazijn werd na de oorlog de “Koninkrijkszaal van de Jehova’s Getuigen”).

Tegenover deze panden, aan de even zijde van de straat, staan een paar oude tot zéér oude panden, waarvan zeker vermeldenswaard is het winkelpand op nr. 2, (dus naast de meubelzaak van Schoo); de Snoepwinkel van mevrouw Termijtelen, in onze jeugd een “dorado”, waar we snoepjes, zwart-wit, zoethout, lavendeldrop en andere heerlijkheden konden kopen voor een paar centen. Wat verder begint op nrs. 12 t/m 18 een rijtje héél oude huizen. Op nr. 12 is de werkplaats en smederij van Arens. Dit pand was vroeger eigendom was van G.B. Sanders & Zn, die in 1908 bouwvergunning krijgt om de al bestaande smederij/werkplaats naar achteren uit te breiden. In 1921 heeft Sanders het bedrijf overgedaan heeft aan Arens. Deze laatste had daar met zijn zoon en een 10-tal medewerkers een druk en gevarieerd metaalbedrijf.

Het aangrenzende huis (nr. 14) is het woonhuis van Arens; daarnaast twee woonhuizen (nrs. 16 en 18) van dezelfde makelij als nr. 14, d.w.z. aan de voorkant een vrij hoge voorkamer waarvan het plafond de vloer is van de bovenverdieping, meteen onder het schuine dak, aan de achterzijde is de hoogte in 2 etages verdeeld, dus een lage achterkamer en daarboven een lage slaapkamer, waarvan het plafond ook weer de vloer van de bovenverdieping is. De tussenverdieping had 2 slaapkamers, de bovenverdieping 3 slaapkamers en nog een flinke bergruimte. Het leken kleine woningen, maar toch woonden er tamelijk grote gezinnen.

Tegenover de zojuist beschrevene huizen staan 3 tamelijk hoge panden van oudere datum, maar wel van ná de stadsbrand; ik vermoed dat ze gebouwd zijn rond 1880/90. Het zijn 2 woningen en 1 winkel/woonpand: de manufacturenwinkel van Doornbos.

Naast deze winkel is een brede poort die toegang geeft, behalve achterom naar het woonhuis van Doornbos, ook naar de Confectiefabriek van Bernard en Jan Olland, die achter het woonhuis op nr. 21 gebouwd is. Zowel woonhuis als confectiefabriek zijn gebouwd na 1920: horen dus bij de nieuwere panden in de straat. Op nr. 21 woont Bernard Olland (broer Jan woont verderop in de straat, op nr. 65). In de confectiefabriek werkten een 20 à 25 dames, die vooral schorten en uniformjassen e.d. maakten.

Dan weer terug naar de even kant van de straat.

Bij pand nr. 20 begint de flauwe bocht in Alsteedsestraat. Dit hoge winkelpand was tot 1935/36 de meubelwinkel van Schoo (met magazijnruimte aan de overkant van de straat op nr. 25). Toen Schoo zijn nieuwe winkelpand betrokken had, vestigde Altena zich in dit pand en handelde in 2e hands kwaliteitsmeubilair.

Terug naar de oneven kant van de straat: naast het woonhuis van B. Olland staat op

Nr. 23 de woning van de familie De Winter-Levij, die handel drijft in jutezakken; zijn werkplaats en magazijn bevinden zich aan de achterzijde van dit huis. Dit pand is in 1915 gebouwd als winkel/woonhuis en later verbouwd tot alleen woonhuis.

Nr. 25 was dus eerst een winkelpand, in gebruik bij de meubelhandel Schoo. Toen die verhuisd was naar het begin van de straat, werd dit pand een woonhuis van de joodse familie Bierman; het is een heel oud pand, evenals het pand er naast, nr. 27, waarin de familie Noppert woont. Hij is vishandelaar en heeft elders zijn magazijn.

Tussen zijn woning en het volgende pand is een "inrit": een ook bij de Alsteedsestraat horende doodlopende "weg" (in onze jeugd noemden we dat ook "De Weg"); daar zijn nog een aantal panden die het vermelden waard zijn: het jutezakkenmagazijn van Joop de Winter; verder het woonhuis en het opslagterrein van Stokkentré, handelaar in "oud ijzer"; daarnaast het woonhuis van fam. Mazona; hij hield zich bezig met de aanleg en onderhoud van terrazzovloeren; naast hun woonhuis werd in 1912 door Maass een "wagenmakerwerkplaats" gebouwd. In onze tijd stond die loods altijd leeg. Verder is daar nog een loods, waar oud-papier (voornamelijk verpakkingsdozen en karton e.d.) tot papierbalen geperst werd. (dus toen al papierrecycling!!!) Naast die loods verheft zich "Het Geuzennest", het groepshuis van de padvinderij. Dan staan er verder nog 2 héél oude woonhuizen, nrs. 35 en 37, en een schutting met daarachter een zeer hoge boom ('n esdoorn), behorend bij het grote winkelpand nr. 39, het eerste pand van het rechte stuk van de Alsteedsestraat. Komend uit "de weg" zien we aan de overkant de kruidenierswinkel van Teunis en daarnaast nog een woning. Daarnaast een groot gebouw "Jeruel". Dit pand is in 1888 gebouwd door de Gereformeerde Kerkenraad ("De Dolerenden") als kerkgebouw, in 1889 in gebruik genomen. Later, omstreeks 1930, was het niet meer als kerk in gebruik en werd het een magazijn van de firma P. Sluis (zaden e.d.)

Nu weer de blik gericht op de oneven kant. We zien nr. 39, (zie bijgaande foto die gemaakt is ter gelegenheid van de "opknapbeurt", in 1909, van de voorgevel: er staan dus blije en trotse familieleden op!). Het is een flink woon- en winkelpand van Ticheler; het is een pand met geschiedenis, want ikzelf (1932) en mijn broers en zussen zijn er geboren, maar óók mijn vader (1893) (en zijn zussen en broer), óók (in 1851) mijn grootvader (en zijn zus); ook mijn overgrootvader is op dezelfde plek geboren in 1810: die gegevens vond ik in het Stadsarchief toen ik bezig was met de stamboom van mijn familie. Dat het een winkelpand is hangt samen met de manier waarop mijn familie (tot en met mijn vaders moeder) de kost verdiende: in de Burgerlijke Stand staat van hen vermeld dat ze "winkelier – tapper" waren. Naast allerlei levensmiddelen als zout, suiker, meel, erwten, bonen e.d. kon men er ook

brandewijn en jenever e.d. kopen: die lagen in grote fusten opgeslagen in de kelder, vlak achter de winkel. Bij het overlijden van mijn grootmoeder (in 1928) werd de detailhandel beëindigd. Mijn vader was toen al actief als “grossier in suikerwerken, chocolade en koekwaren” en werd de winkel de opslagplaats voor die spullen.

Naast “ons” huis trekken 3 grote en t.o.v. de belendende percelen hóge woningen de aandacht. Uit de verhalen van mijn vader maar ook uit de documentatie vanuit het Stadsarchief weet ik, dat deze panden in 1899 door mijn opa Jan Hendrik Ticheler gebouwd zijn; er stonden daarvóór 3 woningen van vóór de stadsbrand, die hij mocht afbreken. Leuk om te vermelden is nog dat in bouwvergunning (d.d. 8 mei 1899) ook toestemming wordt gegeven om ten behoeve van de bouw op het trottoir een steiger te bouwen die “des avonds aan beide zijden voorzien moet zijn van een helder brandende lantaarn. Voor die vergunning moet dhr Ticheler een bedrag van 5 gulden voldoen ter secretarie”!

Naast de zojuist vermelde woningen staat een rij huizen die na 1920 gebouwd zijn: slagerij/worstmakerij en woonhuis van Huckriede en daarnaast het kantoor en woonhuis van Snelder, makelaar en assuradeur. (Hij is de grondlegger van het bedrijf “Snelder Zijlstra Makelaars” dat tegenwoordig gevestigd is op het Hoedemakersplein in het gebouw dat in mijn jeugd het hoofdkantoor van de Twentsche Bank was).

Dan weer de blik gericht op de overkant: naast het al beschreven “Jeruël” zijn in 1912 twee panden gebouwd; in het pand meteen naast Jeruël was in mijn jeugd een zadelmakers- en leerbewerkingbedrijf gevestigd van Woltering; daarnaast, op de hoek van de Alsteedsestraat met de Mooienhofstraat, een winkel- en woonpand van Wooldrik.

Ik steek de (enige) zijstraat van de Alsteedsestraat over en kom bij een vrijstaand pand van Francke, handelaar/commissionair in textiel en manufacturen. Naast dit pand is Café Schippers gevestigd, aan het uiterlijk te zien gebouwd na 1920. Daarnaast, tot de hoek van de Alsteedsestraat met de Oranjestraat een rij heel oude woonhuizen, waarschijnlijk van vóór 1862. Aan deze even kant eindigt de Alsteedsestraat op nr. 48.

Terug naar de oneven kant: naast het pand van Snelder een rijtje heel oude woningen en een enkel winkelpand (kaas, zuivel, broodbeleg e.d.) en een wat nieuwer pand (woonhuis van de al genoemde Jan Olland) met daarnaast de schoenmakerij van Masseling en tenslotte in een héél oud pand de bloemenwinkel van Kleistra, op nr. 69. Daarnaast op de hoek een open stukje (waar groentekisten en handkarren e.d. gestald werden) met daaraan grenzend de groente- en fruitwinkel van Mastenbroek, op Kuipersdijk nr. 1.

Zo ben ik door de Alsteedsestraat gewandeld en heb hopelijk wat interessante informatie vermeld over de bebouwing en de geschiedenis van de straat

De straat in de oorlogsjaren (en daarna)

Het voorafgaande was vooral feitelijke informatie, op basis van informatie en documentatie vanuit het Stadsarchief, van allerlei websites e.d.; veel is opgeschreven zoals ik mij dat herinnerde. Dat geldt ook

voor het volgende; ook weer op basis van feiten die verifieerbaar zijn: geschiedenis in allerlei bronnen, zoals boeken en computerbestanden, maar ook informatie uit mijn geheugen..... omdat ik of mijn broer of zus of andere straat- en tijdgenoten het óók meegemaakt hebben en erover in dit verband gepraat hebben of me met informatie en/of documentatie geholpen hebben. Hier wil ik met name noemen John Grunnekemeijer, klasgenoot op school en buurjongen.

Dat heeft vooral betrekking op wat er in de oorlogsjaren in de Alsteedsestraat gebeurde.

Menselijke drama's

Ik begin met wat er op menselijk vlak gebeurd is: er woonden op een paar adressen gezinnen, die zo maar ineens "verdwenen" zijn: ik noemde al de heer Spits (op nr. 5); ook op nr. 25 het joodse gezin Bierman, vader, moeder en 2 jonge kinderen, die ineens weg waren. Later zag ik op internet, dat ze in 1942 in Auschwitz omgebracht zijn;

op nr. 23 het gezin De Winter: vader, moeder en 3 kinderen; dochter Fietje, geboren in 1931, is in 1943 in Sobibor omgekomen; de ouders en 2 zoons hebben kans gezien onder te duiken en hebben de oorlog overleefd. Op nr. 15 woonden mensen die ook ineens weg waren; na de oorlog hoorden we dat ze in het verzet hadden gezeten en ondergedoken waren. In de op deze manier leeg gekomen woningen namen andere gezinnen hun intrek, met een aantal kinderen.

Bombardement 10 oktober 1943

De oorlog blijft vooralsnog beperkt tot door de straat marcherende en zingende Duitse soldaten. Wij moesten naar een andere school, omdat onze R.K. Jongensschool aan de Brinkstraat naast Menko door de Duitsers bezet werd. Af en toe vielen er ergens in de stad bommen met soms flinke verwoestingen en dodelijke slachtoffers: ik herinner me nog goed de bommen die tamelijk dichtbij vielen op 22 januari 1942: Perikweg, Floresstraat en Tegalstraat op het Hogeland. Ik ben daar toen erg van geschrokken. Later gingen we kijken bij de getroffen huizen en hoorden we dat er wel 20 dodelijke slachtoffers waren.

In de Alsteedsestraat was het raak op 10 oktober 1943. Prachtige, zonnige zondag. Mijn 2 broers en ik maakten met een stel jongens een grote wandeling. We liepen ergens op het einde van de Mekkelholtsweg, toen we grote formaties bommenwerpers hoog in de lucht hoorden en zagen; vanaf het vliegveld (waar we dus vlakbij waren) stegen de Duitse jagers op en we zagen even later het luchtgevecht hoog in de lucht; maar ook hoorden we in de stad bommen ontploffen. Dus snel terug naar huis. Toen we vanuit de Kalandersstraat onze straat wilden inlopen was daar, voor de winkel van Schoo, een afzetting, maar toen we zeiden dat wij daar woonden mochten we door. We zagen al gauw dat de grote winkelruit in ons huis er helemaal uit was en dat "de winkel" er nogal gehavend uitzag: ons huis was getroffen door een brandbom; als door een wonder is die niet ontploft en recht door dak, zoldervloer en begane grondvloer geslagen en in het zand daaronder gesmoord. De volgende maandag wordt het restant van de bom door de brandweer opgegraven. Van die brandweerman hoorden we dat het om een rubber-benzol-bom ging. De zolder en de winkel zaten helemaal onder de smurrie van die bom. We hebben geluk gehad dat het ontstekingsmechanisme van de bom onklaar was geraakt. Want anders had ons huis in één klap helemaal in brand gestaan. Maar we waren er nog allemaal, vader, moeder, opa en oma en wij 5-en.

Later zagen we dat in onze straat nog 2 panden waren getroffen: nr. 57 (helemaal uitgebrand) en nr. 36, waarvan alleen de bovenverdieping verbrand was. We zijn 's avonds nog wezen kijken naar de branden op de hoek van de Brinkstraat, Perikweg en Spelbergsweg, waar o.a. de oude, hoge Heusinkveldmolen nog volop in brand stond. Toen hoorden we ook dat op veel andere plekken in de stad brisant- en brandbommen waren gevallen en dat er veel mensen bij omgekomen waren.

In ons huis is daarna de schade hersteld: de gaten in dak en vloeren weer dicht gemaakt en alle inmiddels opgedroogde smurrie van de bom verwijderd en de muren en houtwerk opnieuw geschilderd. Bijna alsof er niks gebeurd was!!??

Bombardement 22 februari 1944

De volgende ramp: 22 februari 1944: het vriest nog, maar de zon schijnt uit een blauwe hemel. We zouden bijna aan tafel gaan voor het warme middageten (wortelstampot stond gaar te worden op het fornuis in de keuken) toen we heel duidelijk vliegtuigen hoorden: wij naar buiten in de achtertuin en we zagen een heleboel laagvliegende bommenwerpers aankomen: dat belooft niet veel goeds! Dus gauw naar binnen om te "schuilen", in de keuken: daar hadden we 't minste bebouwing boven ons. We lagen nog maar net of ineens een geweldige knal: een staaftandbom was door het keukendak en plafond gevallen en sloeg een gat in de stenen keukenvloer, vlak bij een stoel met pas gestreken wasgoed, dus meteen vuur met vlammen tot het plafond. Wij weg uit de keuken, in paniek en min of meer met een "shock", want van de eerste tijd na de inslag herinner ik me weinig details. In de winkel van Altena, schuin tegenover ons, word ik met koud water weer bij m'n positieven gebracht. Dan ga ik met m'n broer terug en zie dan achter het huis de keuken en de schuur in brand staan; ook in de huiskamer begint het al. Mijn ouders en oudste broer en burens en andere behulpzame mensen uit de straat zijn al druk bezig met het redden van spullen uit de kleerkasten en linnenkasten en beddengoed e.d.: dat wordt allemaal op veilige afstand in de tuin gelegd, want de brand geeft een geweldige hitte. De piano was ook al in de tuin neergezet, maar door de hitte begon het hout ervan te blakeren! Weer wat later, op straat, zien we overal uitgebrande staaftandbommen liggen: de straat lag er min of meer mee bezaaid..... en we zagen ook dat de huizen van Snelder en Huckriede volop in brand stonden en dat het vuur overgeslagen was naar de huizen tussen "Huckriede" en ons huis; dan zien we dat het vuur de voorkant van ons huis heeft bereikt en al gauw laaien de vlammen uit de ramen van onze zolder. We moeten verder weg gaan staan want de hitte doet zelfs de verf van de deuren aan de overkant bladderen! Ook de huizen naast "Jeruel", tot op de hoek van de straat met de Mooienhofstraat staan in lichterlaaie. Verderop ook nog een pand (nr. 67) in brand, van Schoenmakerij Masseling.

Eind van dit treurige lied is, dat ons huis en alle aangrenzende panden (nrs. 39 t/m 53) verloren gaan. Van ons huis blijft alleen over de opzij van de huiskamer aangebouwde slaapkamer van mijn ouders. Verder blijven er alleen de gevels staan.....

Wáár komen we onderdak?

Vervolgens komen opnieuw allerlei mensen in de straat in beweging: de familie Doornbos (nr. 19) nodigt mijn ouders uit om met mijn 2 zusjes bij hen te komen logeren; mijn broers en ik krijgen onderdak aangeboden bij de familie Rillman (die hadden het huis van De Winter nr. 23, toegewezen gekregen). We hebben wel weinig spullen meer, maar we zijn, tenminste voorlopig, onder dak. Dat gebeurde zo maar gewoon: wat een meelevende mensen! Er zijn nog meer van die meelevende mensen: onze naaste burens, familie van Leer (op nr. 41), met vader, moeder en 2 zoons, krijgen gastvrij onderdak bij het gezin Grunnekemeijer op nr. 16, die zelf ook al met hun zessen waren! Mijn Opa en Oma (de ouders van mijn moeder, die vanaf 1941 bij ons verbleven) worden gastvrij door een ouder echtpaar in de Kalandersstraat opgenomen.

In diezelfde week komt de bewoonster van nr. 18, Truus Grunnekemeijer (zus van de buurman op nr. 16), bij mijn ouders met het voorstel om in haar huis te komen wonen; dan zal zij zelf van de voorkamer haar zit-/slaapkamer maken en kunnen wij de rest van het huis gaan huren en bewonen! Geweldig dus! Afgesproken wordt dat wij op 28 februari in haar woning terecht kunnen.

De dagen daarna werden door de brandweer de muren van de afgebrande huizen neer gehaald: toen was ons huis écht letterlijk een puinhoop of beter gezegd: alleen nog maar een hoop puin!

In de tijd die volgt wordt het puin van de afgebrande huizen naar elders afgevoerd en het terrein geëgaliseerd zodat er een vlakke lege oppervlakte ontstaat, vanaf de zijmuur van ons huis nr. 39 tot en met het terrein waarop het huis van Snelder stond. Ook zorgt mijn vader er voor dat de toegang naar onze tuin afgesloten wordt door het dicht metselen van de voormalige deuropeningen, met gebruikmaking van bakstenen uit het puin van ons huis.

Wij wonen dus voortaan op nummer 18. In het najaar 1944 vertrekt Truus Grunnekemeijer naar Neede. Door haar vertrek krijgen wij dus ook de beschikking over de voorkamer.

Leuke afwisseling in ons bestaan

Nog vermeldenswaard is dat mijn broer en ik, samen met nog een paar andere jongens uit de straat, als "patiënt" fungeren bij de cursus voor a.s. EHBO-(sters van blok 43 van de Luchtbeschermingsdienst (o.m. Alsteedsestraat, Mooienhofstraat, Oranjestraat, Willemstraat, Beukinkstraat, Berkenkamp): die worden opgeleid om eerste hulp te kunnen verlenen aan slachtoffers van bombardementen. Die cursus wordt gegeven in de Confectiefabriek van Olland op nr. 21. Wij dienen als "proefkonijnen" als de cursisten de geleerde theorie in de praktijk moeten oefenen. Later, na het bombardement van 22 maart 1945, zien we de dames (die ons "verbonden" hadden!) bezig in de Berkenkamp en de Beukinkstraat: ze hebben dus niet voor niets op ons geoefend!!

In diezelfde periode was er een grote Duitse legerauto – later begrepen we dat het een artillerietrekker was – in reparatie bij Arens; dat heeft enige weken geduurd dat die auto met rupsbanden overdag op straat vóór de werkplaats stond; in de avond werd die weggereden naar wat wij "De Weg" noemden: daar stond ie dan beschut onder de grote boom naast ons vroegere huis en kon ie niet gezien worden door Engelse jagers.

Razzia 24 oktober 1944

Een bang makend gebeuren: alle mannen ouder dan 15 en jonger dan 60 jaar moesten zich melden om naar Duitsland afgevoerd te worden om te werken; er was veel bewapende "Grüne Polizei" op straat, erg bedreigend, en er werd 's middags huiszoeking gedaan of iedereen zich wel gemeld had. Toen zaten we zonder vader. Wat later kregen we bericht dat hij met een grote groep mannen uit Enschede in de buurt van Emmerich was, waar ze puin moesten ruimen. Ergens in februari 1945 is hij, met een aantal anderen, "gevlucht" en is helemaal lopend, via o.a. Varsseveld en Groenlo, thuis aangekomen: vreugde om het weerzien; wel was hij sterk vermagerd. (Maar ze hadden het in Emmerich niet echt slecht gehad.)

Nog een ander gevolg van de razzia: ook de onderwijzers van onze school waren weg (of waren ondergedoken): dus nauwelijks nog school. De enig overgebleven onderwijzeres, juffrouw Wiefkers, had een rooster gemaakt: elke klas moest op een vaste ochtend of middag op school komen, kreeg dan kort onderwijs in taal of rekenen e.d. en..... kreeg een portie huiswerk mee naar huis. Dus we hadden nogal eens vrij!

Later, toen de strenge winter begonnen was, verviel dat, want in school was er geen verwarming meer.

Bombardement 22 maart 1945

Een prachtige voorjaarsdag. In de middag komt een stel bommenwerpers aanvliegen en laten hun bommen vallen (ze zullen, zoals ook op 10 oktober 1943 en 22 februari 1944, wel gedacht hebben, dat ze boven een Duitse stad vlogen). De bommen sloegen vlakbij in: in de Berkenkamp, Beukinkstraat, Brinkstraat, Ledebouwerstraat. In onze straat heel veel glasschade en grote schrik. Genoemde straten lagen vrijwel compleet in puin. Later horen we dat er 65 dodelijke slachtoffers zijn gevallen en 140 licht- en zwaargewonden. Onze school in de Brinkstraat, aan de zijkant grenzend aan de Beukinkstraat, kreeg ook een voltreffer. Dus naar school gaan was er niet meer bij! Mijn 6e klas Lagere School is dus maar héél povertjes geweest.

Bevrijding 1 april 1945 en daarna.

Het was de 1e Paasdag! De laatste dagen vóór Pasen hadden we al wel gezien dat de Duitsers op de terugtocht waren en dat ze tussen Haaksbergen en Enschede flink door de Engelse en Amerikaanse jachtvliegtuigen bestookt werden. Dat konden we zien en horen als we in de richting van de Borneostraat keken. De oorlog zou voor ons niet lang meer duren.

In de middag van de 1e Paasdag werd er nog zwaar gevochten, vooral in de buurt van Station Zuid en het viaduct over de spoorlijn naar Ahaus (dat werd opgeblazen met een geweldige knal). We waren nog niet bevrijd: dus samen met een heel stel andere kinderen uit de straat mochten we de nacht schuilen in de kelder van de familie van de Weide op nr. 15. Nauwelijks geslapen van het vele schieten, maar in de ochtend werd het stil buiten: we voelden dat we bevrijd waren! Later op die dag gaan we kijken in de C.F. Klarstraat naar die eindeloze colonnes legerauto's en tanks en ander materieel van de Engelsen: voor hén was de oorlog nog niet voorbij!

Na wat feestelijke dagen komt het "gewone leven" langzaam weer op gang en gaan we weer naar school, alleen wel op een andere plaats.

Nog een paar wetenswaardigheden tot slot:

- Na de oorlog werd het gebouw "Jeruel" ietwat verbouwd om te gaan dienen als de hoofdvestiging van de Pianohandel Steinmann & Vierdag. In de voorgevel werden grote etalageramen aangebracht en werd het gebouw (oorspronkelijk rode baksteen) wit geschilderd.
- Rond 1950 wordt de voormalige Confectiefabriek van gebroeders Olland het centrale magazijn en werkplaats van het Gemeentelijk Elektriciteitsbedrijf (dat daarvoor gevestigd was op een terrein tussen Zuiderhagen en van Loenshof).
- Op het vlakke nog lege terrein (waar o.a. mijn geboortehuis had gestaan) komt in zomer 1949 een indrukwekkende loop van een kanon te liggen. Die was door de firma Arens uit een legerdump gekocht om met dat staal in zijn bedrijf iets te gaan doen. Begin september gaan vader en zoon Arens met snijbranders aan de gang met dat kanon. Plotseling een geweldige ontploffing: er zat blijkbaar nog een granaat in! Beiden zwaar gewond naar het ziekenhuis. De loop van het kanon is opengescheurd, het achterstuk komt door de kracht van de ontploffing terecht op het dak van een woning in de Mooienhofstraat (en slaat door het dak heen)! Kleinere stukken komen terecht in het kantoor van Steinmann & Vierdag, recht tegenover de plek des onheils, zo weet de toen nog jonge dochter Dineke Vierdag zich te herinneren. Het kanonrestant is daarna afgevoerd.
- Op datzelfde terrein is later een flinke barak opgezet die diende als Jeugdafdeling van de Openbare Bibliotheek. Ook dat is een duidelijke herinnering van diezelfde dochter Vierdag. Op diverse luchtfoto's in "Oud-Enschede vanuit de lucht" is die barak te zien, in 1960 nog.
- Begin 50-er jaren begint de Gemeente Enschede de huizen en bedrijven in de Alsteedsestraat (trouwens ook in de nabije omgeving) te onteigenen; de bewoners en bedrijven verhuizen naar elders; de bewoners kopen of huren vervangende woonruimte ergens anders; de grote afbraak van de straat begint. Dit alles in verband met de aanleg van de "Boulevard". De aanleg van het 1e deel (vanaf C.F. Klarstraat tot aan de Kalendarstraat) begint in 1956 en is klaar in september/oktober van dat jaar.
- Behalve de Alsteedsestraat verdwijnen ten behoeve van de Boulevard nogal wat andere straten in de nabij omgeving: o.a. Mooienhofstraat, Willemstraat, Schoolstraat, Diezestraat, Oranjestraat, Nassaustraat, Lindelaan, Beukinkstraat, Berkenkamp.
- In de voormalige Alsteedsestraat is in 1960 zo goed als alles afgebroken en verwijderd; het pand van Steinmann & Vierdag is zo ongeveer het allerlaatste dat afgebroken wordt.
- Officieel is de Alsteedsestraat (en aangrenzende straten) per 19 augustus 1963 aan het openbaar verkeer onttrokken en dus vervallen, als uitvloeisel van het Raadsbesluit van 12-7-1954, waar het "Boulevard-plan" werd vastgesteld.

Zó komt er een einde aan onze straat, de Alsteedsestraat,..... en daarmee ook aan dit verhaal.

Bronnen van informatie:

- Stad en land van Twente, door L.A. Stroink: Uitgegeven door Drukkerij Smit N.V., Hengelo, 1962

- De brand van Enschede van 7 Mei 1862 na 50 jaren herdacht, door J.J. van Deinse, J. Beukers, C.J. Snuif, Jurr. Stroink, Dr. A. Benthem Gz; Uitgegeven door. Firma M.J. van der Loeff, Enschede; 1912
- Platte Grond der Gemeente Enschede door H.P. Timmer Oud Gemeente Architect. Uitgegeven door Fa M.J. van der Loeff, Enschede; 1907
- Enschede zoals het was. Uitgeverij Waanders te Zwolle, in samenwerking met het Stadsarchief Enschede 1997 – 1999
- “n Sliepsteen” afl 71, (herfst 2002) met de “Schadekaart (van o.a. Alsteedsestraat) op pag. 22/23.

- Enschede. Verleden tijd; T. Wiegman. Uitgegeven door Elmar B.V. Rijswijk; 1982
- Enschede. Een veranderende stad; J.H. van de Berg, J. van Ooyik en T. Wiegman (in 3 delen); Uitgegeven door Uitgeverij van de Berg, Enschede. 1986
- Oud-Enschede in 175 foto's; Uitgegeven bij het 175 jarig bestaan van de Openbare Bibliotheek. Uitgave van Biblionet Enschede; 2003
- Oud Enschede vanuit de lucht; Foto's KLM Aerocarto. A.M. Roding. Uitgegeven door Slingenberg B.V. Hoogeveen; 1998
- Enschede 1940 – 1945, T. Wiegman, Uitgegeven door Uitgeverij van de Berg, Enschede; 1985
- Stadsarchief Enschede